

Östmarks brandkår genom tiderna – sammanställt av Bengt Carlsson januari 2022

Många av uppgifterna är hämtade ur John Erikssons bok om Östmark. De har legat till grund för ett samtal mellan Henry E, Henry O, Marit O och Anders A.

Om den tidiga alarmeringen via Televerkets lokala telefonväxlar kan man läsa bland våra artiklar.

Den första brandkåren startade i början av 40-talet. Enligt Henry E bildades den sannolikt tidigare.

Skogsbrandrote

Branddepå med materiel för skogsbrand fanns vid kyrkan. Man hade skogsbrandfogde och vice skogsbrandfogar samt åtta branddistrikt. De olika brandkretsarna och antal förtecknade personer – sammanlagt 1007 och skogsbrandrullan fanns på brandstationen:

Sörmark 139, Runnsjön 35, Sandsätra 179, Arnsjön 165, Råbäcken 189, Mulltjärn 53, Bollsjöberg 184 och Bastvålen 63

1939 inköptes följande materiel till skogsbranddepån: spadar 15, yxor 5, flåhackor 10, hinkar 10, förbandsväskor. Det fanns en skogsbrandspruta med skaklar samt en Albinspruta.

Den första brandcheferna:

Byskollärare Birger Sjöstedt, Lämsbacken. Han efterträddes av Georg Hallstensson 1941. Sedan kom; Knut Ostwald, Karl Eriksson (Valdemar Eriksson), Bertil (i slakteriet) Jonsson och Elle Larsson var vicechef. Efter kommunsammanslagningen 1970 blev Bertil platschef när Bengt Ugglå var brandchef.

De brandmän som fanns var oftast i byn dagtid, men några hade yrken utanför byn. Släckningsområdet var Östmarks kommun.

Brandstationen

Det fanns ingen värme utan brandstationen var mycket fuktig och möjlig inuti. Den kompletterades med ett slangtorn omkring 1939. Nuvarande station byggdes i början av 1950-talet.

Materiel

Man hade ett 40-tal slangar som var 25 meter långa samt strålrör. Man hade även smalslang. 31 december varje år inventerades utrustningen och inventarielistor finns kvar.

Brandbilar

S 3837 köptes in av kommunen. Det var en Chevrolet 1936-års modell – en ombyggd bryggabil. Den finns i bilregistret 1955-62. Dessutom en Willys 1958-års modell. S 2326. Inregistrerad 2.59. Den fanns i registret 1962.

1963 köptes en International med enkelhytt, Rudbergs frontpump med högtryck samt 3 000 liter vatten. (Den bilen fanns i Åsteby och ingick i Artur Åslunds samlingar). Bilen byttes mot Fryksändes första brandbil med vattentank (Dodge 1947). 1983 köptes Volvovalpen. Den ut-

rustades med en liten vattentank om ca 150 liter. Efter 1988 ersattes Internationalen med Stöllets Scania som hade enkelhytt, aktermonterad pump och vattentank om 5 000 liter. Valpen ersattes av en begagnad Mazda, enkelhytt samt egenmonterad vattentank på 180 liter.

2001 fick man ärva Torsbys släckbil en Volvo FL 10 med 3000 liter vatten, midskeppsmonterad pump och dubbelhytt. Bilen är utrustad med automatlåda och en skumtank på 180 liter.

2012 ersattes Mazdan med en Volkswagen T5 med dubbelhytt.

Brandmän har i alla tider kommit efter till brandplatserna med egen bil för att kunna hjälpa till även om man inte varit med när första fordonen lämnade brandstationen.

Kommunikation

Till att börja med hade man inget kommunikationsmedel, utan man ryckte ut till adressen. Det var först efter 1970 som man fick den första mobila radion, en rörradio i stor låda. Själva manöverenheten innehöll högtalare samt kanalvred och volymvred. Det fanns även en möjlighet till selektivsignalering i form av två toner. Radion kunde även ställas in i läge yttre larm. Då startade bilens signalhorn när någon anropade radion och man kunde gå till bilen och svara. Det var främst Torsby brandstation som man höll kontakten med via basradion med sändare på Valberget.

I samband med övergången till SOS-alarm byggdes ett system med olika basstationer som via teleledning gick till SOS-centralen i Karlstad. De nya radioapparaterna byggde på 5-tons selektivitet och ingick i en nationell koduppbyggnad, där Värmlands läns två första siffror var 40. Torsby och Munkfors kommun hade siffran 6 som tredje siffra och kårerna inom Torsby kommun hade som ortssiffra 4 (Torsby) 6 (Östmark) 7 (Vitsand) 8 (Stöllet) 9 (Syslebäck). Första bilen hade siffran 1 och andra 2. Alla radioapparaterna hade förutom den lokala frekvensen även en nationell riksfrekvens som även ambulanser och brandflyg hade. På det sättet kunde man även kommunicera utanför den egna organisationen förutsatt att man var inom radiotäckningsavstånd.

Skogsbrand

Ett brandtorn fanns på Rännberget. Det byggdes 1940 och var 13 meter högt. Det uppfördes av luftskyddet. Man kan anta att det var luftbevakningspersonal som även rapporterade in rök som man upptäckte från någon skogsbrand. 1961 fanns fortfarande ett telefonabonnemang till tornet. (Värmlands Rännberg 27)

1957-58 började man i Värmland med skogsbrandflyg. Därefter upphörde bevakning via brandtornet och idag är tornet rivet.

Samverkan

Det var först efter 1970 som något samarbete med andra kårer skedde och då främst för att åka på släckhjälp till någon skogsbrand utanför det egna området. Numera är det rutin att man samverkar i tvåstationslarm vid vissa typer av larm. För Östmarks del är det Torsbykåren som ansluter i Östmarks primärområde.

En översyn har också gjorts så att närmaste kår skall ha det första larmet oavsett gamla kommungränser. Östmark är snabbaste kår till Lekvattnet och åker primärt dit vid olika nödlägen. Vitsand har första uttryckning till Lillskogshöjden. Sedan 2011 sker även en samverkan med Norge, där en kår från det andra larmet kommer som andrastyrka vid vissa händelser. Östmark bistår i Svulrya och Öijermon och gränstrakterna däremellan.

Största skogsbranden?

I början av 1980-talet (särskilt 1983) var det många samtidiga skogsbränder i Värmland. Östmarkskåren fick åka och släcka i närheten av Bjurberget.

Den 3 juni 2004 uppstod en skogsbrand vid norra delen av sjön Lomsen. Branden hade pågått ett bra tag innan någon upptäckte den. Bl.a. hade ett fritidshus invid sjön brunnit ned. Branden spreds på olika fronter. Tack vare en stark insats av Östmark- och Torsbykåren tillsammans med Bogens frivilliga brandvårn lyckades man få bukt på branden innan den hann sprida sig i de milsvida skogarna. Enligt Henry O användes 114 slangar vid släckningen.

Några andra större bränder

Dasset i Rimsen, när några sköt påsksmällare så att brand uppstod. Det var den gången som brandchefen "Slaktar-Bertil" tog ett steg ut i det fria och gjorde en volt innan han landade på backen.

Vid en utryckning till Arnsjön där brandjeepen med två man körde av vägen på väg till brandplatsen och hamnade vid gödselstacken hos Röjdins.

Den 6 mars 1968 uppstod brand i en keramikugn i slöjdsalen på andra våningen i skolhuset i Lämbacken. När brandmännen kom fram med Internationalen till skolhuset reste de en steg på baksidan mot fönstret där lågorna slog ut. Med hjälp av högtrycksslangen från bilen kunde Henry E från stegen slå ner branden och därmed rädda skolbyggnaden. I samband med branden angjordes motorsprutan till branddammen i Lämbacken, men hur brandmännen än försökte lyckades de inte få sprutan att "ta vatten". När de undersökte orsaken upptäckte de att avtappningspluggen på pumpen saknades. Vid en service hade verkstadens folk tagit bort pluggen och glömt att sätta tillbaka den. Men skam den som ger sig. I en vedbod fick de tag på ett vedträ. En av brandmännen råkade ha en fickkniv på sig och täljde en plugg i lämplig storlek. Därefter tog man en vedklabb som placerades under pumpen och en plank som hävstång som trycktes mot pluggen och då var problemet fixat, så att man fick fram vatten till brandplatsen.

Trettondagsaftonen år 1993 kom en bil med fem personer från Lekvattenhållet mot korset i Östmark. På grund av skymd sikt och att vägen, för en oinvtigt, verkade att gå rakt mot Metbäcken. Bilen som var på väg till Mattila åkte rakt i korset och rammades av en västerifrån kommande timmerbil. Personbilen hamnade i diket men tre personer omkom i olyckan. Efter olyckan har åtgärder gjorts för att förbättra sikten i korset, bl.a. har en kulle schaktats bort liksom att skyltningen har förstärkts.

Naturolyckor

1997 års vårregn gjorde att Rönälven skar av vägen mot Torsby. Även vägen från Lämbacken och västerut var avskuren. Trasig var även vägen från Röjdåfors mot Mattila. För att åka till Torsby fick man ta vägen över Lekvattnet.

1997 (december) föll mycket blötsnö som gjorde att både elledningar och teleledningar skadades av nedfallande träd. Brandmän från Östmark uppsökte tillsammans med hemtjänsten drabbade i området och försåg dem med dricksvatten och kontrollerade de boendes situation. Några boende var utan ström i mer än två dygn.

2010 regnade det mycket i framförallt området runt Röjdåfors. Brandmän fick försöka att rädda byggnader när vatten i bäckar tog nya vägar och även spolade bort vägen mot Mattila.

Utbildning

Henry E berättar att brandchefen i Karlstad, Gösta Wendel, var uppe och höll utbildning i motorsprutkörning. När brandmännen redogjorde för hur man skulle göra för att starta sprutan och berättade att man efter att ha öppnat bensinkranen så skulle man dra ut choken. Då tillrättavisade han dem med att det heter kallstartsanordningen.

Henry O berättar också om när brandchefen i Arvika, Olle Michal, var i Östmark och höll utbildning i vattenhydraulik. Han skrev upp formler på svarta tavlan och räknade friktion med olika slangkoefficienter så att ingen av brandmännen förstod någonting. Han undrade om de hängde med, men väntade inte in något svar innan han sa: ”Se’n är det bara att pytsa på...”

Vattentillgångar

Man har främst använt sig av sjöar och älvar för att ta vatten för brandsläckning. När Röjdåfors kraftstation byggdes försvann vattentillgången i Röjdälven från sjön Røjden ner till kraftverkstunnelns utlopp i Östmark. I samband med vattendomsförhandlingar hade Östmarks kommun ställt som krav att ett antal branddammar skulle iordningställas längs sträckan. Några av platserna hade endast ett hus, men eftersom brandkåren hade dåligt med vatten i bilarna får man kanske ha förståelse för kommunens krav. Kraftproducenten ålades att sköta underhållet på branddammarna.

En översyn av antalet dammar har gjorts tillsammans med kraftproducenten Fortum där man kommit överens om att minska antalet dammar.

Två gånger i modern tid har man tagit vatten från en branddamm i samband med släckning och det var branddammen i Lämbacken som användes, dels när det brann i skolhuset 1968. dels när det brann i ”hotellet” i Lämbacken natten till nyårsaftonen 1986 i kraftig kyla. Eftersom det var ett antal hundra meter mellan vattentaget och brandplatsen och man hade dragit slangen på landsvägen utsattes slangen för kyla från alla håll och frysning började utifrån och in med succesivt minskad vattenmängd som följd. Till slut kom det inte många liter till brandplatsen. Huset kunde inte räddas.

Brandstyrelse

Kyrkoherde Knut Ostwald var den förste ordföranden i brandstyrelsen - enligt John E. Jordung var polis och ordförande i brandstyrelsen. Han såg till att kåren blev organiserad 1965 och att det blev anställningsregler inklusive regler för hur lönen skulle regleras.

Sotning

En sotare kom från Torsby på cykel och sotade i trakten. Han hette Friberg och hade sotarkammare i ett litet hus efter vägen mot Granevik. Huset finns inte längre. Det var inte alla hus som fick besök av sotaren. Henry O berättar att han och hans äldre bror fick bege sig upp på vinden i deras torp utanför Östmark en gång varje höst. Då tände deras mamma i sotluckan i nederdelen av rökkanalen och gjorde en ”kontrollerad” soteld så att all gammal beläggning brann bort. Pojkarnas uppgift blev att kontrollera så att muren inte gick sönder på vinden utan att branden och röken höll sig i rökkanalen.

Östmark en egen kommun mellan 1863 – 1990. Från den 1 januari 1991 hör man till Torsby. Det finns ordnade fotosamlingar på Lekvattnets och Östmarks bibliotek.

Lön

När Henry E började fick man 1 krona då och då som ersättning. När Henry O började 1967 fick man 50 kronor/år. Då talade man om att organisera sig. Från början hade man A-vakt och B-vakt. När man hade B-vakt behövde man inte finnas i närheten av brandstationen, men man var skyldig att finnas inom kommunen. (Hur skulle man få reda på att det brann kan man ju undra...)

Andra olyckor

Landstinget hade en tid avtal med Norsk Luftambulans där helikopter kunde bistå i gränstrakterna med läkarbemannad helikopter. Läkaren bedömde vart patienterna skulle åka. Förutom Ullevåls sjukhus i Oslo kunde man flyga till något av sjukhusen i Torsby, Arvika eller Karlstad. Helikoptern användes vid fem olika olyckor inom distriktet, där personer räddats till livet tack vare tillgången till helikopter.

Trafikolycka i Sörmark mars 1997

Det var första gången som helikoptern kom till undsättning. En personbil och en timmerbil kolliderade i kurvorna i Sörmark och bilföraren skadades svårt. Han togs loss och fördes med helikopter till Ullevål.

Trafikolycka vid Markberg

En bil med förare och två barn körde av vägen och in i en stor tall. Fronten på bilen trycktes in så att en pojke i framsätet satt fastklämd. Helikoptern landade en bit från olycksplatsen. Läkaren kunde söva pojken som sedan fördes till Ullevåls sjukhus.

Skoterolycka väster om Lekvattnet

Vid en skoterolycka i terrängen kunde den skadade hämtas med helikoptern på vägen. Dessförinnan hade patienten förts med skoterkälke från olycksplatsen fram till vägen i en "kollyss".

Älgkollision i Röjdåfors

En älg kom nerför en kraftig slänt och blev påkörd av en bil. I samband med kollisionen körde bilen in i ett berg vid sidan av vägen och föraren klämdes fast. Även i detta fall hade tillgången till helikopter en avgörande effekt på utgången för patienten.

Trafikolycka i Viggen

En bil med flera utländska personer körde av vägen i Viggen. En kvinnlig passagerare fördes med helikoptern till Oslo.

Samtliga patienter blev helt återställda tack vare helikopterinsatsen.

Kvinnliga brandmän sedan 1981

Östmarkskåren var tidig med att anställa kvinnliga brandmän. Marit O började 1981 och var anställd till 2008. Eftersom många kvinnor arbetar i närheten av brandstationen var lösningen bra för kårens beredskap och insats. Sedan dess har flera kvinnor varit med. Flera av de kvinnliga brandmännen är anställda av kommunens omsorgsförvaltning med huvudsakligt arbetsfält i närområdet.

Generaldirektörsbesök 2006

När Göran Gunnarsson börjat som GD för Räddningsverket 2006 hade han ett förflutet som militär. Han ville snabbt få en inblick i Svenskt Brandförsvaret och hade bett om att få göra studiebesök vid Stockholms Brandförsvaret samt en kår som var en motpol till Stockholm. Kontakt etablerades med Torsby Räddningstjänst och han kom tillsammans med Håkan A från SRV och fick information om Torsby räddningstjänst. Sedan begav man sig till Östmarks brandstation för att träffa platschefen med flera. De informerade om hur det var att ingå i en landsbygdsbrandkår och utgöra en trygghet för bygden. När GD sedan i sitt månadsbrev beskrev sina två brandkårsbesök var det besöket i Östmark som särskilt omnämndes. Ett uppskattat bevis på det fina bemötande som han fick vid kåren.

Bengt Carlsson